

se ovamo uključi, gotovo da apsurdna, još tisuću daljih djela, studija, folklornih zrnaca i sl. S druge strane su primjetne neke praznine u okviru one bitne literature koja se našla ovdje uključena (npr. za ornamentiku šaranih jaja nije navedeno djelo K. Moszyńskiego *Kultura ludowa Słowian*, sv. II/2, Kraków 1939, i drugo). — Vrlo zdušno izrađeno stvarno, osobno i geografsko kazalo pomaže uvelike da se snademo u mozaiku sadržaja ovoga izdanja.

Milovan Gavazi

ALEKSANDAR FREUEDENREICH, KAKO NAROD GRADI NA PODRUČJU HRVATSKE, Zapažanja — snimci i crteži arhitekta, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, Zagreb 1972, 344 str.

Kao nastavak i cjelinu sa svojom knjigom *Narod gradi na ogoljelom krasu*, objelodanjenom pred deset godina, arhitekt A. Freudenreich daje nam u ovom velikom i lijepo opremljenom djelu sintetski zbir svog dugogodišnjeg amaterskog rada na polju našeg narodnog graditeljstva. Na osnovu svojih brojnih zapažanja i bilježenja, a s gradom koju bogato prikazuje u reprodukcijama fotosa i vlastitih crteža, u ovom svom opsežnom djelu autor pruža ne samo obilje faktografskih podataka nego i svoje lične poglede na pitanja seoske arhitekture na području Hrvatske. I sam vrstan graditelj, arh. Freudenreich svrstao je svoju misaono razrađenu materiju u poglavlja od kojih svako za se čini zaokruženu cjelinu. Uz predgovor uredništva i uvodnu riječ autora priložena je pregledna karta (na žalost u veoma sitnom mjerilu!), gdje su grafički označene regije u koje autor razvrstava tipološke cjeline graditeljskih oblika i građevnih elemenata. Prva od tih regija, »kamenito područje ogoljelog krasa«, u ovoj je knjizi manje zastupljena, jer je opširnije prikazana u već spomenutom ranijem izdanju. Dalje slijedi »područje četinjača — šumoviti kras«, »područje pitomog kestena te hrasta kitnjaka i medunca«, zatim »područje mješovitih vrsta drveća« i konačno »područje hrasta lužnjaka«. Kao posebno područje autor je obuhvatio »garišta u planinama Psunj i Papuk«, što je korisno ne samo sa znanstvenog stajališta, jer su u još svježim razvalinama seoskih zgrada i domova postale uočljive pojedinosti konstrukcije i gradnje, nego je to materijal koji baca oštro svjetlo na teško napaćenu zemlju i ostaje neporeciv dokument naše oslobodilačke borbe za posljednjeg rata.

Ipak, u kompoziciji svoje knjige autor nije građu izložio geografski prema unaprijed zadanim regijama. Samo u uvodnoj riječi on daje uvid gdje se i u kojim poglavljima nalaze značajke tipološki određene prema regionalnom prostiranju. Tako knjiga, koncipirana individualno, po ličnim pogledima autorovim, dobiva dvostruku dimenziju, jer će s jedne strane, zainteresirani čitalac lako naći tipološki određenu građu, njene elemente i primjere, a s druge strane, knjiga je na posebno prisnan način zadržala fizionomiju svog autora. To, naime, nije djelo podvrgnuto nekoj shemi ili pedantnoj sistematici i pored toga što je materija uvijek dosljedno dana u sistematskim cjelinama. Ovo je djelo izraslo i razvilo se do svog sadašnjeg formata iz ličnog odnosa autorova prema narodnom graditeljstvu, i to s polazne točke jednog misaonog pristupa, koji opus narodnog graditeljstva promatra kao eminentno spomeničku i kulturnu vrednotu.

U prvom poglavlju, *Narod i u pjesmi gradi*, naš poznati književni povjesničar Josip Badalić donosi izbor citata iz narodnih pjesama o domaćem graditeljstvu s

potvrdama za narodno graditeljsko nazivlje, ali i s poetskim odrazom predmetnih elemenata što su utkani u stihove narodne pjesme. Dalje slijedi autorov tekst popraćen brojnim ilustracijama, podijeljen u poglavlja, od kojih svako nosi vlastitu težinu problema, kako ih je autor neposredno uočavao za boravka i mnogih obilazaka terena što ih je uz svoja profesionalna zaduženja i poslove (ali i pored njih) provodio u svom neumornom nastojanju oko čuvanja našeg kulturnog dobra. Pet je poglavlja (od II do VI) donekle stavljeno u prostor, pri čemu slavonska garišta imaju prvo mjesto. Dalji odjeljci, *U Gorskom kotaru*, *Oko Plitvičkih jezera*, *Posavinom — Pokupljem — Turopoljem* i *Na otoku Hvaru*, u tom svom prividno regionalnom okviru sadrže svestrane podatke i razmatranja o pojedinim građevinskim motivima. Ostali dijelovi knjige obuhvaćaju tematsku razradu zadane problematike. Poglavlja od VII do XIX već po naslovima kazuju da je težište položeno na razradu pojedinih pitanja. Kao primjer navest ćemo da VII poglavlje, *O razvoju u narodnom graditeljstvu*, donosi već ranije objelodanjene pojedinačne probleme u obliku referata na kongresima, ali u ovoj knjizi još dokumentarno upotpunjene.

U idućim poglavljima (od VIII do XV) autor iznosi svoje poglede na određene elemente (IX. *Narod radi i sebi branike*, X. *Estetski — funkcionalno*), ili prikazuje karakteristične pojedinosti, kao XI. *Spomeni na grobljima*, XII. *Drvom i sjekirom*, XIII. *O suvarama*, XIV. *O kovačnicama*, XV. *Čuvari drevne tehnike*. Posljednji odjeljci posvećeni su aktualnim pitanjima čuvanja i primjene ovih ruralnih vrednota u suvremenosti, pa XVI poglavlje govori o odrazima kraja i društvenog razvitka u narodnom graditeljstvu Hrvatske, dok su preostala tri okrenuta prema pitanjima zaštite i muzejskog tretmana pojedinih objekata ili čitavih ambijentalnih cjelina. Tako se u XVIII poglavlju autor dotiče problema etnoparkova, pa tu još posebno iznosi osnovu jednog takvog izvrsno koncipiranog ruralnog ambijenta u Županji, gdje je za etnopark inž. Freudenreich svojedobno izradio idejni projekt i elaborat, žrtvujući kao i uvijek za našu kulturu svoje znanje, trud i vještinu.

Posebnu vrijednost ima posljednje XXI poglavlje, *Građa za rječnik naziva koje upotrebljava narod kad gradi, uređuje i oprema svoj dom*, u kojem je autor pokazao svoje bogato iskustvo i poznavanje ove materije. Posebno treba istaknuti da je uz verbalno tumačenje specifičnih izraza za graditeljske elemente autor dao i pratnu grafičku skicu.

Po svemu, ova knjiga ne sadrži samo shematski poredanu građu nego su tu ujedno i autorovi pogledi, a vidljivo je zacrtan i onaj misaoni put što ga je autor stalno slijedio u svom dugogodišnjem sakupljačkom i istraživačkom radu. Zato se ne bismo mogli dokraja suglasiti s rezervom uredništva: »S pogledima, mislima i stavovima autora ne moraju se svi uvijek složiti...«. Ako je to opće mjesto, doista se ne mora baš svatko sa svime složiti, i to je razumljivo. Ali ako se tu naš uvaženi forum za zaštitu kulturnih spomenika, kojemu smo zahvalni da je omogućio izdavanje ovoga djela u tako doličnoj opremi, ograđuje od vapaja kojim odiše Freudenreichov opus, onda se etnolog, koji zna na kakvom je stupnju zaštita naše ruralne baštine, ne može zadovoljiti s i suviše opreznom i uopćenom rezervom. Zapravo, osim obilja grafički i tekstovno utvrđenih, a u životu već brisanih spomenika naš narodne prošlosti, vrijednost ovomu djelu daju upravo autorovi lični pogledi. Njegovo je gledanje poteklo iz poznavanja naše zemlje i naroda, zatim je kao duhoviti posjed jedne bogate ličnosti dobilo misaonu razradu i emocionalnu doživljenost i konačno se staložilo na stranicama ove knjige. Upravo će po tom ova knjiga naći širi krug čitalaca u nas, a mlađi će naraštaji naših etnologa po njemu stjecati poglede o vrijednostima vlastitog kulturnog posjeda. Trebalo bi nastaviti sistematsko istra-

živanje i proučavanje terenske građe, sa svim suvremenim sredstvima i u dobro uređenim timskim zajednicama. Svi znamo da danas već ima malo te građe, a doskora je neće biti nimalo. Znamo kako se narodna arhitektura istražuje u svijetu i kako mi u Hrvatskoj nikada nismo došli do sistematskog znanstvenog rada na tom području.

Ova knjiga ostaje svjedok velikih autorovih napora za čuvanjem naše baštine, i zato smo mu posebno zahvalni na tom njegovu djelu.

Marijana Gušić

BRONISLAV MALINOVSKI, MAGIJA, NAUKA I RELIGIJA I DRUGE STUDIJE, Prosveta, Beograd 1971, 381 str.

Otkad je funkcionalizam krenuo na »dug i neočekivan put — ka Istoku (Alvin W. Gouldner, *Buduća kriza funkcionalne teorije*, »Sociologija«, 1—2, 1966, str. 139) i našao sebi vrlo povoljne društvene uvjete u zemljama koje razvijaju industrijalizam i teže materijalnom obilju, neprestano izaziva »obrambene mehanizme« drugih intelektualnih tradicija. Mnogobrojni kritičari zamjeraju mu osobito to što je usmjeren samo na »društvene sisteme«; oni upozoravaju da je u tim sistemima čovjek pretvoren u funkciju (o tome u članku V. Milića *Ideja otuđenja i suvremena sociologija*, u *Humanizam i socijalizam*, t. I, str. 100. i 132.) i da to nisu sistemi interakcija među otjelovljenim ljudima, već »među glumcima koji igraju svoju ulogu; između segmentiranih i amputiranih ljudi; između psihičkih otelotvorenja koja imaju osećanja ali kojima nedostaju strasti — otelotvorenja bez požude, gladi, imanja, tehnologije. Funkcionalizam je, dakle, sociologija anđela, to je »Sociologie der Luftmenschen.« (Alvin W. Gouldner, o. c., str. 145.)

Želim naglasiti da upravo takav pristup nećemo naći kod Bronislawa Malinowskog — utemeljitelja funkcionalizma u antropologiji, osnivača škole što je nastala prije svega na kritici nekih apsurdna evolucionizma i difuzionizma. Suprotno tome, čitajući njegove studije, upoznat ćemo istraživača 'antropološki' orijentiranog u antropologiji (za razliku od 'kulturološke' ili 'sociologističke' orijentacije), pred kojim je uvijek konkretan čovjek kao cjelovito biće, koji tragajući za univerzalnim proučava pojedinačno, pokazujući pri tome izvanredan smisao za složenost 'ljudske situacije'. U tom pogledu od njega mogu učiti i mnogi tzv. marksisti.

Ovo Prosvetino izdanje obuhvaća nekoliko zasebnih dijelova: I. Magija, nauka i religija i mit o psihologiji primitivnih naroda; II. Seks i potiskivanje u primitivnom društvu; III. Naučna teorija kulture.

Prvi dio sadrži dvije studije: 1) *Magija, nauka i religija* i 2) *Mit o psihologiji primitivnih naroda*.

Za suvremenog socijalnog istraživača možda će biti najinteresantnije poglavlje o mitu, jer čitalac nužno čini usporedbe s našim suvremenim mitom. Autor polemizira s postojećim gledištima u antropologiji, donosi konkretne opise mitova i druge podatke iz vlastitih istraživanja, izgrađuje nove koncepcije. Mitologija nije primitivni oblik znanosti, a funkcija folklora nije u tome da primitivnog čovjeka opskrbi maštovitim, beskorisnim i potpuno samodovoljnim sistemom naučnih objašnjenja; jer mitovi se ne pričaju onda kada se postavlja pitanje 'zašto' i 'zbog čega', ne koriste se za vježbanje inteligencije, mašte i pamćenja; mit je povelja moralnog i društvenog poretka, primjer na kojem mora biti izgrađen suvremeni život ako se želi da bude dobar i efikasan.